

Programes Socials d'Atenció a la Infància a Suècia

Oto Luque i Agües

Psicòlogo

Suècia, l'estat nord-europeu capdavanter en el món occidental respecte a política social, país del benestar, ha estat definit, però, contradictòriament com paradís i infern social a l'hora (Altavilla, 1974).

Per a nosaltres, des dels Serveis Socials, sempre és punt de referència obligat. En aquest sentit, i malgrat les evidents distàncies culturals i socials entre l'Europa mediterrània i l'Escandinàvia de finals del segle XX, hem volgut analitzar els programes suecs d'atenció a la infància.

Cal situar, ja al segle XVII, les primeres institucions públiques d'atenció a la infància amb problemàtica social (All Månna Barnhuset) i els primers programes d'acolliment familiar al segle següent (1785). Aquestes dades ja ens situen en una realitat ben distinta a la de la resta d'Europa. Cal recordar que en aquesta mateixa època de sorgiment d'industrialisme arreu dels països occidentals els infants eren cruelment explotats i objecte d'una greu marginació, sense escolarització, dins d'una societat particularment injusta amb els més necessitats.

Ja a començaments del segle XX hi havien a Suècia 5.000 xiquets a càrrec de l'administració i 4.800 amb famílies d'acollida. La primera llei sueca que regula l'Acolliment Familiar és del 1902 (Ripol, 1986).

En l'actualitat els dos eixos fonamentals del treball social amb la infància necessitada d'ajut són a Suècia l'atenció a la família natural i l'Acolliment Familiar substitutori en cas justificat, com després analitzarem amb major detall. I això dins d'un esquema descentralitzat on són els ajuntaments on es responsabilitzen en el seu àmbit territorial de desenvolupar les polítiques socials, la qual

cosa permet una evident flexibilitat. Així l'atenció social a la família és responsabilitat municipal, mitjançant el seu departament de Benestar Social, i existeix un departament central de Treball Social (el Socialstyrelsen), el qual es responsabilitza de coordinar, assessorar i facilitar informació als ajuntaments (Luque, 1988).

Nosaltres centrarem aquest treball a partir dels programes socials d'atenció a la infància sorgits a partir de la dècada dels anys 70 i que tenen una continuació en l'actualitat.

La justificació bàsica de la intervenció pública en l'atenció a la infància és fonamental en la pretensió d'assegurar als xiquets la possibilitat d'educar-se en un bon ambient social que propicie seguretat i estabilitat emocional en els casos problemàtics que així ho calga. I d'altra banda, hom pretén que amb els programes socials d'atenció a la infància es permeti que tant la mare com el pare puguin alternar el treball remunerat i la vida familiar en igualtat de condicions.

Descriptivament podríem dir que el 86% de la població infantil sueca viu en un marc familiar normalitzat i un 14% viuen fora del marc familiar per diverses causes. Desglossant el primer percentatge, direm que del total de xiquets entre 0 i 6 anys amb situació familiar normalitzada el 48% viuen habitualment amb els seus pares al domicili familiar, un 23% estan acollits al sistema de guarderies municipals i un 15% està sota una situació de custòdia en llars particulars (dins la xarxa municipal).

Respecte als xiquets suecs entre 7 i 10 anys, un 12% passen algunes hores abans i/o després de classe en centres d'esbargiment (recrea-

ció) mentre els seus pares treballen, i un 77% de xiquets de mare fadrina viuen en habitatges plurifamiliars.

En general i respecte a la forma d'habitatge de la població infantil sueca (Gronuall, 1984), 2/3 dels xiquets viuen en habitatges unifamiliars i en zones urbanes ben dotades de serveis públics, 1/4 viuen en habitatges plurifamiliars de 4 pisos almenys i situats en zones urbanes perifèriques i un altre 1/4 viuen en cases plurifamiliars o cases adosades de menys altura.

D'altra banda, el 30% dels xiquets suecs viuen en grans ciutats (Estocolm, Sötensburg, Malmö) i un 34% en municipis de més de 90.000 habitants en zones industrials. Només un 36% dels xiquets viuen en zones rurals o en poblacions de menys de 90.000 habitants.

Davant aquesta realitat social i als darrers anys l'ampliació de la xarxa de guarderies i centres de recreació infantil, és prioritari dins els programes socials.

Generalment, les guarderies i els centres anomenats de «recreació» són de competència administrativa municipal i solen estar situats en barris. D'altra banda, les guarderies infantils vinculades a centres de treball solen ser poc freqüents.

Aquests recursos, com a part de la política social general sueca, es troben regulats per la Llei de Serveis Socials de 1982. Però, malgrat que aquestes institucions infantils són competència municipal, tant l'administració territorial (equivalents a les nostres diputacions) i l'administració central intervenen en la supervisió i planificació del sector.

Així, i d'acord amb aquest model, les institucions infantils s'estructuren en les següents modalitats:

GUARDERIES (o «daghem»)

Atenen la població infantil entre els 0 i els 6 anys. Ací cal comentar que d'acord amb segur familiar el permís per maternitat (o paternitat) és de 12 mesos (9 amb un 90% del sou i altres 3 mesos amb una assignació fixa).

GRUPS A JORNADA PARCIAL (o «deltidsgrupper»)

Es tracta d'un recurs principalment orientat a xiquets entre 4 i 6 anys. En aquest sentit, els ajuntaments organitzen activitats que abasteixen almenys 3 hores al dia durant els cinc dies feiners de la setmana, amb un total de 15 hores per setmana.

CUSTÒDIA EN LLARS PARTICULARS (o «familjedaghem»)

Existeix també la possibilitat d'encomanar a persones o famílies parti-

culars la custòdia d'un màxim de quatre infants durant el dia o sota el control del municipi del qual reben una assignació econòmica. A més d'aquestes llars depenents de la xarxa pública, existeixen d'altres per compte propi.

D'altra banda, els xiquets amb una necessitat especial de suport per diverses causes (físiques, psíquiques, socials, lingüístiques, culturals i d'altres) tenen un tracte preferent en l'assignació dels recursos. A tal efecte els ajuntaments realitzen enquestes periòdiques en la detecció de necessitats entre la població i seua adscripció a recursos (en infants, preferentment referits a centres de pre-escolars i de «recreació»).

Respecte als xiquets malalts transitòriament, l'administració es responsabilitza de realitzar activitats amb l'infant al seu domicili i donar-li l'atenció que li calga.

CENTRE DE RECREACIÓ (o «fritidshem»)

Es tracta de recursos que acullen xiquets en edat escolar durant les hores del dia que no tenen classe, i també durant les vacances. Tenen la finalitat de donar atenció als xiquets durant tota la jornada de treball dels pares i a més proporcionar atenció psico-social i pedagògica als xiquets per tal d'aconseguir un desenvolupament equilibrat. En aquest recurs treballen diversos especialistes (des de pedagogs fins puericultors).

Entre les activitats recreatives i de temps lliure destaquen les orientades a infants amb minusvalues.

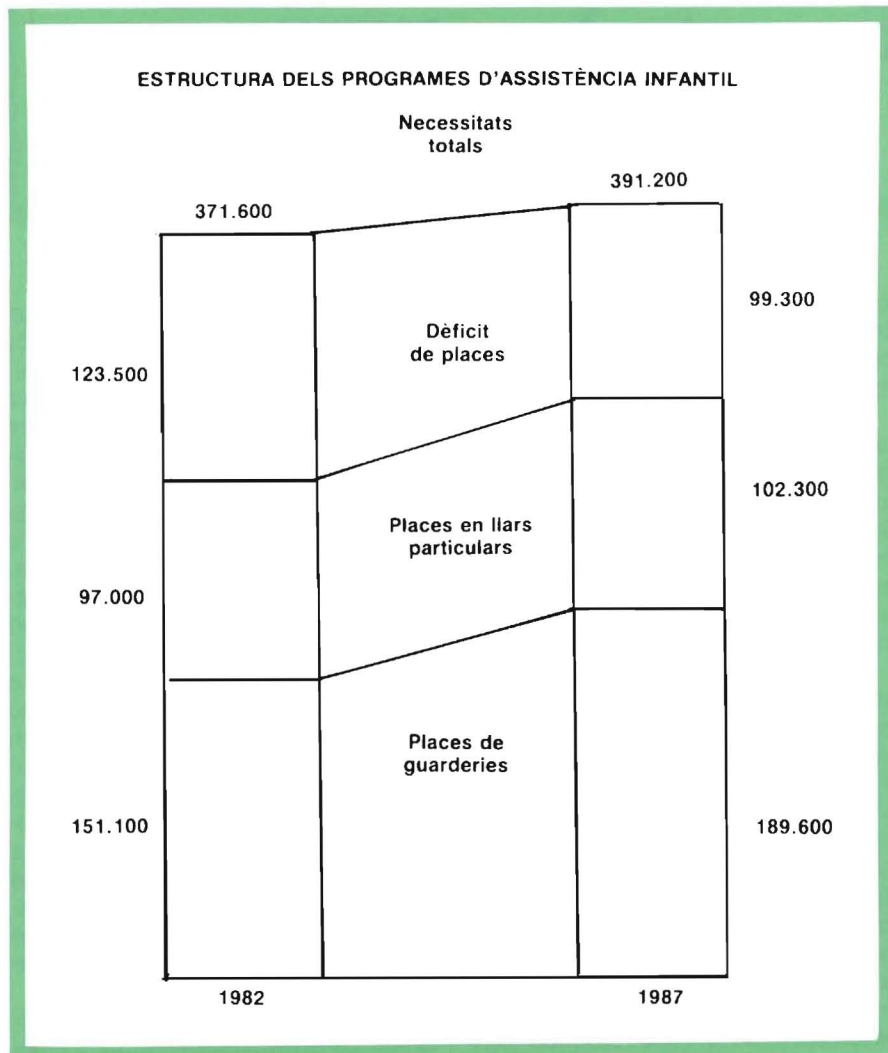
Prèviament a aquesta estructuració actual, a Suècia existien d'una banda les anomenades **cases bresol** per a les classes pobres i alguns **jardins d'infants** inspirats en les teories pedagògiques de Fröbel. Aquests jardins d'infants eren institucions que funcionaven a temps parcial.

Evolutivament aquestes institucions d'atenció als xiquets han anat configurant una xarxa de recursos socials més organitzada. En aquest sentit, els anys 1968 i 1972 i 1973 la comissió d'enquestes sobre centres infantils, mitjançant informes tècnics, assentà els principis de la política social d'atenció a la infància. Així i definitivament l'actual normativa d'Assistència Infantil forma part des de gener de 1982 de la llei marc de Serveis Socials, com ja hem indicat.

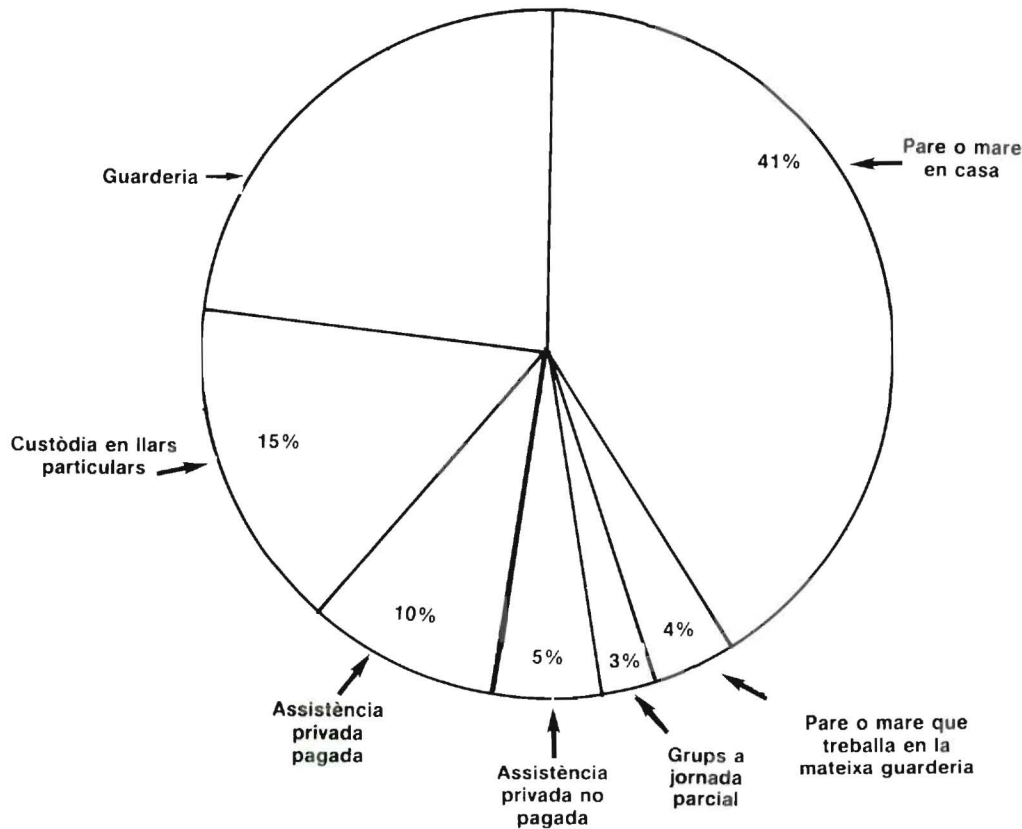
Respecte a l'actual distribució de recursos en la xarxa d'atenció als infants que fan referència al sistema de custòdia i educació pre-escolar amb un notable increment, s'explica pels importants canvis esdevinguts a la societat sueca, i que fan referència a la situació socio-laboral de la dona, el valor social de la criança, la disminució del nombre dels xiquets per família en general, la generalització en l'ús d'electrodomèstics, els aliments congelats o precuinats, etc. Tots constitueixen factors que incideixen o manifesten un canvi radical en l'estructura i dinàmica familiar tradicional.

Des del nostre apropament al tema hi destaca com resultat de tot això que en la majoria de famílies escandinaves treballa el pare i la mare, encara que aquesta realitza generalment jornada parcial.

La llar amb dos sustents socio-econòmics té, així, necessitats que no

ASSISTÈNCIA INFANTIL (xiquets de 0 a 6 anys)

ha pogut satisfer la política familiar tradicional. Així es justifica el sorgiment de les **institucions públiques d'educació pre-escolar** i els **centres** anomenats de **Recreació** que realitzen els primers cursos de l'ensenyament bàsic, en finalitzar la seua jornada escolar.

Així mateix, el segur familiar ha estat progressivament ampliat, proporcionant als pares la possibilitat d'aconseguir llicències remunerades del treball (a més a més dels 12 mesos reglamentaris per criança i lactància), en relació amb el naixement d'un fill, per a prendre part en cursos de preparació a la paternitat, així com per a dur els seus xiquets a la guarderia o a l'escola durant el període inicial. I fins i tot està la possibilitat de romandre un temps amb el xiquet a l'aula per donar-li seguretat. El mateix podem dir d'altres situacions, per exemple en les de malaltia del xiquet o de qualsevol problema que es presente en la guarderia o l'escola. Totes aquestes mesures

están orientades a compaginar el treball dels pares amb unes bones relacions afectives entre pares i fill, tot assegurant la seua adient atenció.

També cal destacar l'ampliació de la xarxa de guarderies o jardins d'infants, com un element important en la reorientació de la política familiar sueca, amb l'objectiu d'atendre les necessitats socials de la família en aquest àmbit. I això juntament amb altres mesures (fonamentalment la imposició fiscal i el segur familiar).

Segons la Llei de Segurs Socials sueca, els municipis tenen l'obligació de planificar l'expansió dels serveis per als infants. En cada pla s'ha d'indicar la necessitat de centres i activitats i la forma com el municipi corresponent pretén satisfer-la. La planificació té que ser sempre per períodes de cinc mesos o períodes majors de temps. Al ser obligatòria per als municipis l'elaboració de projectes de custòdia i educació pre-escolar en les seues jurisdiccions respectives, s'ha pretés fomentar una

discussió sobre les necessitats actuals amb participació, accelerant així la progressiva expansió dels recursos. En aquest sentit, al 1975 es va concretar un acord entre el Govern Central suec i la Federació de Municipis de Suècia (Syenska kommunförbundet), que és una entitat responsable de la coordinació entre aquestes unitats administratives. L'acord, que fou aprovat pel Parlament, establia la creació de 100.000 places noves en les guarderies municipals durant el període de 1976-80. En l'acord s'establia una capacitat addicional per a 50.000 xiquets en centres d'esbargiment durant el mateix període. Per tal de facilitar aquesta expansió, s'hi va introduir un nou sistema de subvencions estatals. Tanmateix, els municipis no pogueren arribar a la meta de la creació de 100.000 places noves de guarderia en un quinquenni, arribant només a unes 65.000.

En 1976 el Parlament va establir també un objectiu general per a l'am-

pliació de les institucions infantils. Aquest objectiu, a banda del dret general a l'educació pre-escolar, consistiria a procurar plaça als xiquets en edat pre-escolar amb pares treballadors o estudiants, així com a tots els xiquets que tinguen una necessitat especial de suport i estimul en les institucions infantils municipals. Aquesta meta s'hauria d'aconseguir, segons la decissió del Parlament, de forma successiva en un període de deu anys, és a dir, com a molt tard en 1986. No obstant això, encara no s'ha presentat cap pla per a la segona etapa d'ampliació fins la cobertura completa de les necessitats.

D'altra banda, avui els xiquets acollits en guarderies estan dividits bé per edats homogènies o bé mixtes. Anteriorment s'observava el primer d'aquests criteris, mentre que en l'actualitat és cada vegada més freqüent la fragmentació en grups de xiquets entre els dos anys i mig i els set, per una part, i grups de xiquets

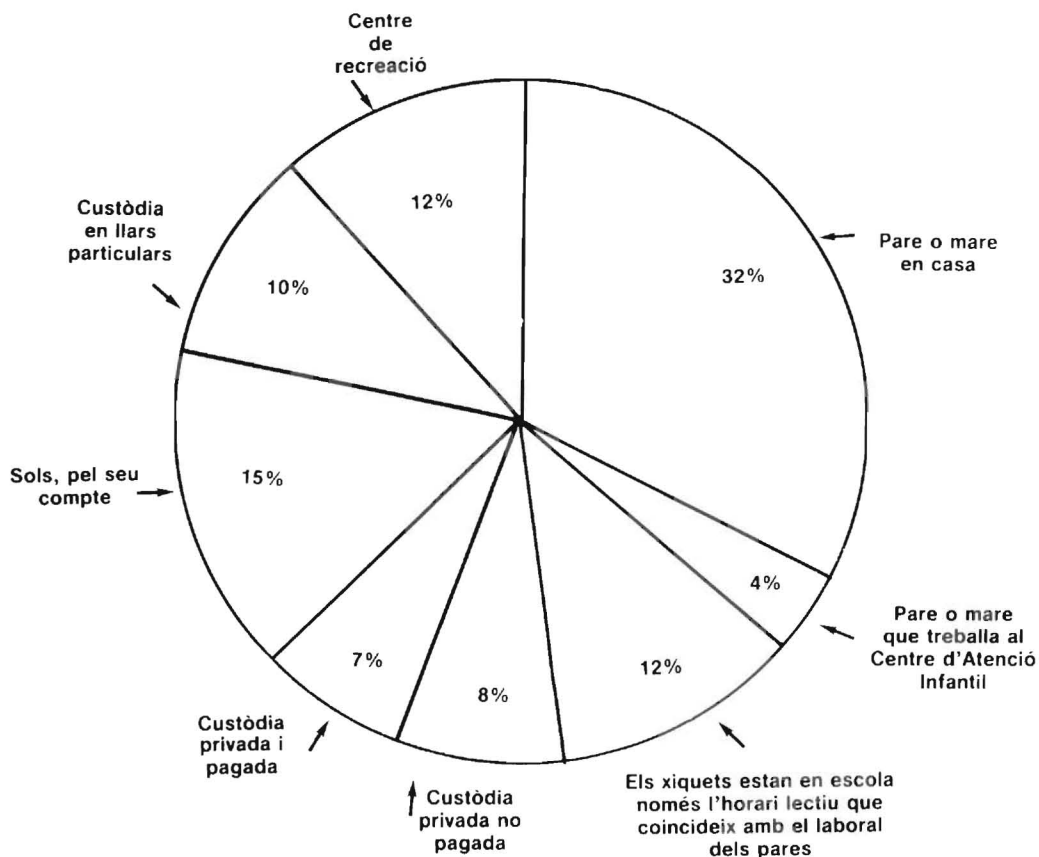
menors de dos anys i mig, per l'altra. Aquestes darreres subdivisions assolixen un màxim de dotze pàrvuls cadascuna, mentre que les edats mixtes generalment abasten entre 15 i 20. En moltes bandes hi ha una integració més profunda de xiquets de distintes edats, fins i tot de sis mesos a dotze anys (Suenska Institutet, 1985).

El personal dels centres pre-escolars es compon principalment de mestres de pàrvuls (förskollärare) i puericultors (barnskötare). Els primers reben una formació de dos anys, després del batxillerat, mentre que els darrers aprenen la seua professió ja en la línia assistencial de batxillerat unitari, que dura dos anys. A més hi ha l'ensenyament de puericultura en els cursos especials d'un semestre o d'un any. Els puericultors tenen la possibilitat de completar la seua formació per tal de convertir-se en mestres de pàrvuls. La formació bil·l·lingüe de personal docent a nivell pre-escolar és una va-

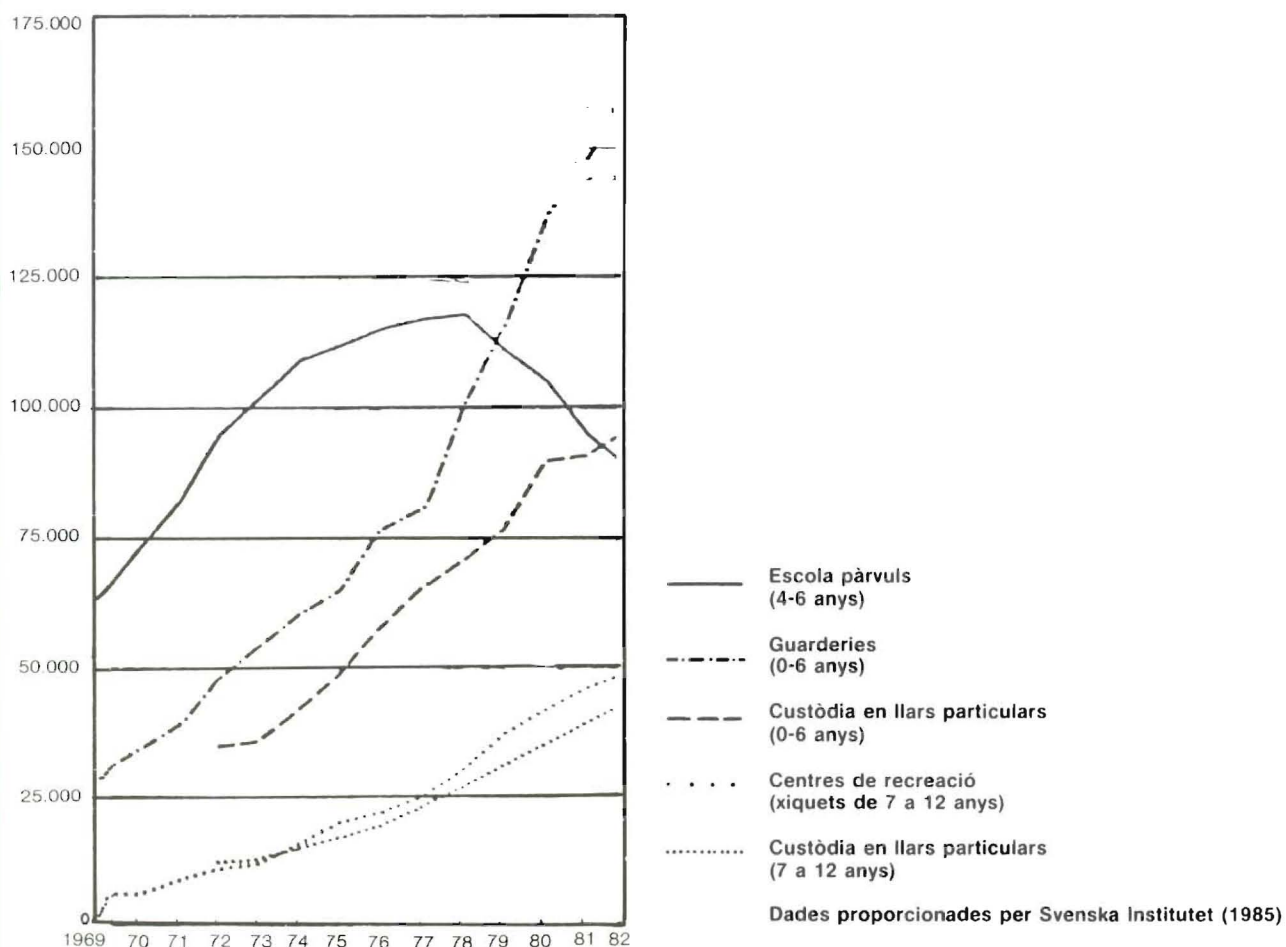
rietat de la formació normal de mestres en aquest nivell, si bé va dirigida als estudiants que tenen una llengua materna distinta de la sueca. Aquesta formació habilita per a treballar tant amb xiquets suecs com amb d'altres que parlen l'idioma propi. Els cursos d'especialització cauen sota la responsabilitat municipal, tot variant d'un municipi a un altre. Per al personal que treballa als centres pre-escolars i d'esbargiment, el nombre d'hores anuals dedicades en aquests cursos sol oscillar entre 21 i 40. Generalment la proporció de personal de guarderies a xiquets és d'un col·laborador per cada quatre o cinc xiquets, sent més elevada per als grups de xiquets menors de dos anys i mig. És a dir, que en els centres pre-escolars suecs es dona una proporció baixíssima xiquets/personal, comparada dins l'àmbit internacional.

Les guarderies estan obertes, per regla general, a les hores normals de treball: obrin entre les 6.30 i les

ASSISTÈNCIA INFANTIL (xiquets de 7 a 10 anys)

EVOLUCIÓ DE L'ASSISTÈNCIA INFANTIL A SUÈCIA (1969-1982)

6.45 h. del matí i tanquen entre las 6 i les 6.30 de la vesprada. En alguns municipis s'ha iniciat, amb el suport estatal, una activitat experimental en guarderies obertes a altes hores de la vesprada i per la nit, i a més d'altres formes de custòdia nocturna.

La cooperació dels pares, l'activitat en grups d'edats mixtes i el treball en equips són elements essencials de les tasques pre-escolars. El treball en equip implica que al personal no se li assignen unes tasques estrictament delimitades, sinó que, al contrari, col·labore en aquestes de manera conjunta i decidisca col·lectivament les activitats a realitzar. En aquesta modalitat de treball es veu també un entrenament dels menuts en la cooperació, i en el costum de resoldre problemes en grup.

Naturalment que l'activitat pre-escolar no s'ha de veure com a substitutiva de la cura dels xiquets per

part dels pares, sinó com a suport i complement, sent important que la llar i els centres pre-escolars no es convertesquen en dos mons distints per al xiquet. Per açò s'està dedicant una gran atenció actualment a l'augment dels contactes entre els pares i aquests centres, tot animant els primers a prendre part activa en les activitats i provant-se al mateix temps la forma d'ampliar les seues possibilitats per tal d'influir en aquestes.

Ja s'aconsegueix establir uns nexes millors amb els pares dels pàrvuls i col·laborar amb ells, degut a que el segur familiar actualment dona dret tant al pare com a la mare a absentar-se del treball a fi que es relacionen amb totes les institucions públiques de custòdia i educació.

Es considera important que els pares passen per un període d'introducció d'unes dues setmanes, amb el fi que el xiquet s'adapte suaument

al seu medi nou. També és important per als adults, ja que així el personal i els pares dels menuts tenen ocasió de poder-se conèixer, i els darrers poden familiaritzar-se amb l'ambient de la guarderia. El personal intenta establir una relació tant amb el pare com amb la mare de cada xiquet, tot animant-los a que ambdós assumesquen responsabilitat en la introducció del pàrvul en la guarderia i en els nexes ulteriors amb aquesta.

Tal com s'ha explicat anteriorment, la custòdia en les llars particulars administrada pels municipis la realitzen durant el dia en la seua llar persones reconegudes com a idònies per a aquesta tasca. Poden assistir a un curset de tres setmanes, i de fet el 30% de les persones que avui acullen els pàrvuls en sa casa han rebut aquesta instrucció. El municipi de la seua residència les ocupa amb una remuneració reglamentada per un conveni, que també es-

tableix les condicions d'ocupació. Així se'ls ha de garantir una certa seguretat d'ingressos, per exemple en cas que els xiquets que tenen sota la seua atenció puguen caure malalts, o en situacions anàlogues. Tanmateix, tant pel que respecta als seus ingressos com a la seguretat de rebre'ls, la seua situació té desavantatges si es compara amb la d'altres empleats públics. En alguns casos les persones que acullen xiquets en les seues cases formen grups en les seues zones respectives per tal de col·laborar en l'atenció als pàrvuls. També és cada vegada més freqüent el fet que els municipis convoquen reunions periòdiques amb els encarregats de custodiar xiquets en les seues cases, fent que els serveisca de suport la guarderia municipal del barri corresponent.

Als centres d'esbargiment municipals acudeixen els xiquets tant abans com després de les classes, i també en hores lliures intermèdies. Aquestes institucions romanen ober-

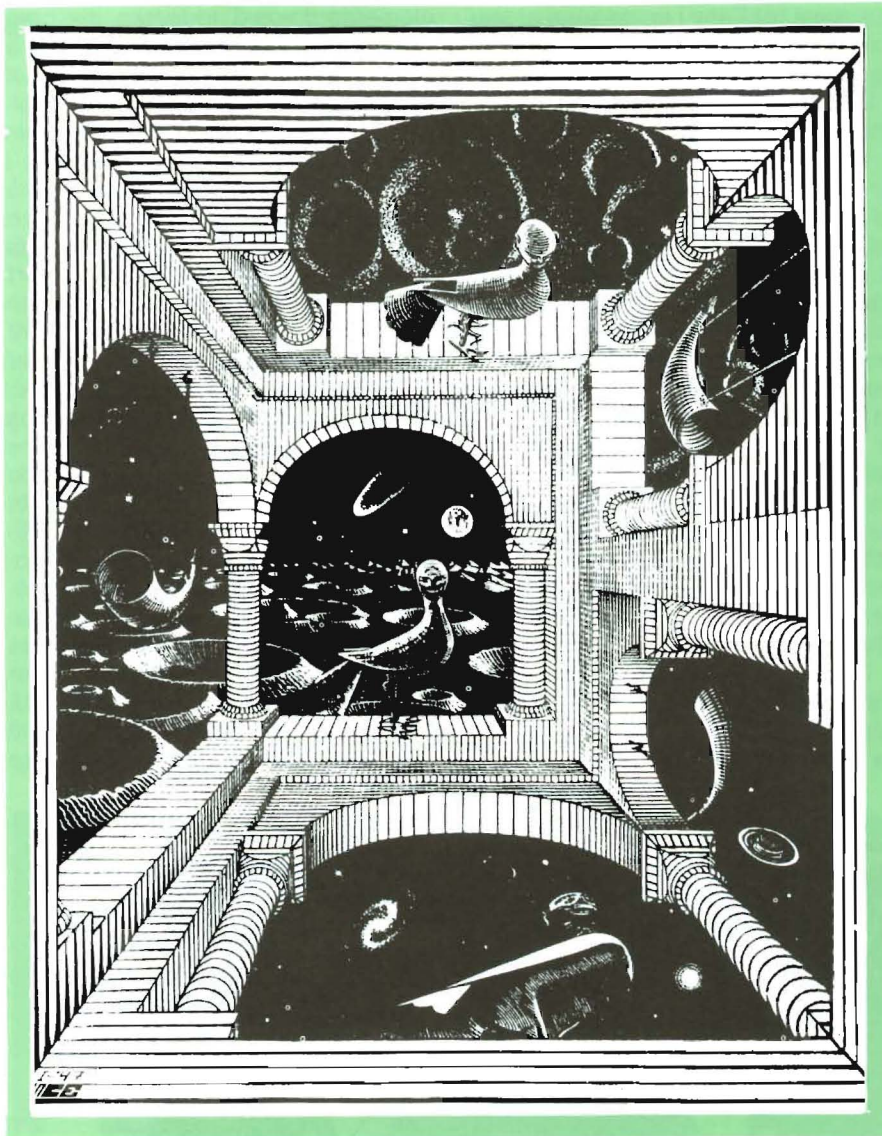
tes quasi tot l'any i en general el seu horari coincideix amb el de les guarderies. Cada centre accepta de 15 a 25 xiquets en edats de set a deu anys (de vegades fins a 12 anys).

Respecte a la forma de treball dels centres pre-escolars, aquesta es caracteritza per l'aprofitament de les situacions de la vida quotidiana, el joc dels xiquets i el treball dels adults, així com els contactes amb l'entorn, com a situacions naturals per a l'aprenentatge i el desenvolupament. El contingut de les activitats ha d'estar ben planificat i ha de partir de la situació vital dels xiquets, dels interessos que demostren, de les seues experiències anteriors i de les seues necessitats especials. Les activitats de cada centre hauran de ser planificades de forma contínua per l'equip de personal (Suenska Institutet, 1985).

El joc creatiu constitueix una part important de les activitats d'aquests centres. El cant i la música, la rítmica i la creació dramàtica han de ser

elements diaris d'aquestes, així com els treballs amb imatges i formes a base de materials diversos. D'ací que els colors, el fang, la fusta i d'altres materials consumibles, així com aquells que inciten al joc en grup i que poden ser utilitzats de forma imaginativa i variada, constitueixen una part natural de l'equip bàsic dels centres pre-escolars. Una altra part del programa diari ha de ser també el joc lliure. És així mateix important que els adults puguen desenvolupar en aquests centres, junt amb els xiquets, els seus respectius camps especials d'interès i els seus dons naturals. Un altre component no menys important de les activitats pre-escolars són les tasques quotidianes relacionades amb la preparació del menjar, l'escurada dels plats, la neteja, la cura del jardí, les reparacions i els encàrrecs. En aquests camps els xiquets poden col·laborar i prendre la responsabilitat col·lectivament, la qual cosa proporciona moments fructífers d'aprenentatge

en contextos naturals i plens de sentit per als xiquets.

Hi ha una clara aspiració a no aïllar els centres pre-escolars de la resta de la societat. Per això, un principi important que facilita la col·laboració dels pares i que pot crear unes xarxes de contacte social entre les famílies amb fills és el que els centres pre-escolars realitzen les seues activitats en instal·lacions relativament petites dins de cada zona de vivendes. Una part essencial d'aquestes activitats és la de familiaritzar als xiquets amb la societat en la qual viuen, deixant-los que participen en tot allò que hi ha fora dels centres: la vida laboral, la vida en la natura i l'oferta cultural.

Malgrat, però, aquesta descripció dels principals recursos institucionals dins la política social sueca d'atenció als infants, algunes aproximacions han qüestionat els seus resul-

tats efectius i la repercussió en l'objecte dels programes: els xiquets.

En aquest sentit, i dins d'aquells sabor agre-dolç, peculiar, de tot allò que fa referència a la planificació social sueca, destaquem el treball transcultural amb la infància realitzat per Kalvesten i Odman (Kalvesten i Odman, 1979, 1984).

El treball està realitzat entre població infantil de cinc estats (Espanya, Argèlia, Israel, Etiòpia i Suècia). Una primera i general conclusió de l'estudi suggereix el fet de que viure en bones condicions socio-materiales no és condició suficient per a una evolució favorable dels xiquets i per a una estabilitat emocional.

Així, entre els resultats destaca el fet de que els xiquets suecs es diferencien de la resta per la major importància que concedeixen a la família. Sorprenentment, un 11% dels xi-

quets suecs manifesten que mai senteixen que algú els estima.

El 22% manifestaren que a sovint se sentien estimats, front a un percentatge entre el 65% i el 70% respecte als xiquets dels altres països.

Altrament, els xiquets suecs, a diferència dels altres, no consideraven mai el tema de les preocupacions, ni pel seu manteniment, ni sobre cap preocupació referida als quefers de la llar.

Aparentment, mitjançant les representacions i dibuixos que suggerien els investigadors, els temes dibuixats pels infants escandinaus sempre feien referència al món infantil. D'altra banda, els xiquets dels altres països podien dibuixar també el món adult, la societat que els envoltava amb les seues característiques i problemes.

Així, hom podria dir que segons aquestos resultats els xiquets suecs poden permetre's el luxe de ser simplement xiquets, la qual cosa ha estat interpretada com un signe de Benestar Social, on es viu un món (o subsocietat) infantil i juvenil despreocupat.

Els xiquets suecs, però, manifesten estimar més els animals que no pas les persones. Manifesten, a més a més, una falla en la seua relació amb la societat, que es tradueix en una por a ser deixats sols en la seua comunitat.

Davant d'aquesta situació, i d'acord amb la filosofia de «Fair Play» inspiradora del model de Benestar Suec, no ens atrevim a fer una valoració del model d'intervenció social suec i dels seus programes d'atenció a la infància. Cal simplement recordar les distintes (i distants) realitats socio-culturals i psicològiques i els diversos factors moduladors entre el món llatí i l'escandinau.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALTAVILLA, E. *Suecia, Infierno y Paraíso. Rotativa*, 1974.
- RIPOL, A. *Cap a on va l'atenció social a la infància a Europa actualment*. Mimeo. Barcelona, 1986.
- GRONUALL, K. *To be child in Sweden*. Svenska Institutet. Stockholm, 1984.
- KALVESTEN, A. L., i ODMAN, M. «Barn i 5 Lander Tecner och Tanker». Stockholm. Liber, 1979.
- SVENSKA INSTITUTET (INSTITUT SUEC). «Las instituciones infantiles en Suecia» (edició en llengua castellana). Stockholm, 1985.
- LUQUE, O. «El model suec de llei de Serveis Socials», en *Butlletí de Serveis Socials*, n.º 15. Gener-febrer 1988.